

The Banshees of Inisherin Filminde Modern Trajik Karakterler

Modern Tragic Characters in The Banshees of Inisherin

Elif TAŞDEMİR ŞANLI¹

Öz

Trajik sanat, içinden çıktığı dönemin çelişkilerini ve çatışmalarını hem toplumsal hem bireysel bağlamda ortaya çıkarma imkânı yaratırken aynı zamanda da evrensel bir insanlık durumunu ortaya çıkarabilir. Nasıl savaşlar, ölümler, doğal ve insan eliyle çıkan felaketler 'trajik' olarak nitelendirilebilirse ayrılıklar, umutsuzluklar, kaygılar gibi bireysel durumlar da trajik olabilir. Milattan önce beşinci yüzyılda Antik Yunan'da ortaya çıktığını bildiğimiz tragediyaların başlangıçta uygulanan formu yüzyıllar içinde değişen kültür, toplum, yönetim biçimleri gibi değişime uğramıştır. Konusunu genellikle mitlerden alan Antik Yunan trajedilerinde tanrıların gazabına uğrayan, ölçüsüzce sınırları aşmış, trajik bir suç işlemiş soylu kahramanın yerini modern trajedilerde bazen mevcut düzenden kaynaklı dışsal nedenlerle bazen de yalnızca bir arkadaşılığın sona ermesiyle oluşan trajik durumlar yaşayan sıradan insanlar almıştır. Bu çalışmada İrlandalı yönetmen ve senarist Martin McDonagh'ın 2022 yapımı *The Banshees of the Inisherin* filmi modern trajedi teorisine başvurularak hangi durumlarda trajik örüntüler olabileceği anlaşılmaya çalışılmıştır. Filmde yer alan Padraic Suilleabhain, Colm Doherty ve Dominic Kearney karakterlerinin trajik durumları tespit edilmiş, mevcut durumlarından çıkışsızlıkları yorumlayıcı içerik analizi yöntemiyle ele alınarak incelenmiştir. Bu çıkışsızlık, bir yandan savaş devam ederken bir adada yaşayan halkın üzerinde savaşın tesir ettiği karamsarlık ve umutsuzluğun ayrılığı, şiddeti doğurması ve ölümlerle sonuçlanması gibi trajik örüntüler yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: *The Banshees of Inisherin*, Martin McDonagh, İrlanda sineması, modern trajedi, trajik karakter

Abstract

While tragic art creates the opportunity to reveal the contradictions and conflicts of the period in which it emerged in both social and individual contexts, it can also reveal a universal human condition. Just as wars, deaths, and natural and man-made disasters can be described as 'tragic,' individual situations such as separations, despair, and anxiety can also be tragic. The originally applied form of tragedies, which we know to have emerged in Ancient Greece in the fifth century BC, has changed over the centuries, as have the changing culture, society, and forms of government. In Ancient Greek tragedies, which generally take their subject from myths, the place of the noble hero who incurred the wrath of the gods, exceeded the boundaries beyond measure, and committed a tragic crime has been replaced by ordinary people who experience tragic situations, sometimes due to external reasons arising from the existing order, and sometimes due to the end of a friendship, in modern tragedies. This paper aims to discuss in

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: E.T.Ş. 0000-0002-2054-1889

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Elif TAŞDEMİR ŞANLI,

İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail: elftdmr@gmail.com

Başvuru/Submitted: 05.04.2024

Kabul tarihi/Accepted: 11.06.2024

Atıf/Citation: Taşdemir Şanlı, E. (2024). The Banshees of Inisherin filminde modern trajik karakterler. *Filmvisio*, 3, 49-70.
<https://doi.org/10.26650/Filmvisio.2024.0003>

which situations tragic patterns appear in Irish director and screenwriter Martin McDonagh's *The Banshees of Inisherin* (2022) in the context of modern tragedy theory. The tragic situations of the characters Padraic Suilleabhain, Colm Doherty, and Dominic Kearney in the film were determined, and their inability to escape their current situation was examined using the interpretive content analysis method.

This deadlock has created tragic patterns such as the pessimism and hopelessness that the war affects the people living on an island while the war continues, leading to separation, violence, and death.

Keywords: *The Banshees of Inisherin*, Martin McDonagh, cinema of Ireland, modern tragedy, tragic character

Extended Abstract

Tragedy, in its most general definition, is the story of the fall of one or more heroes who suffer destruction as a result of events full of pity and fear. The subject of tragedies, which are known to have emerged in Ancient Greece in the late sixth and fifth centuries BC, is generally based on Greek myths and important historical battles. In this respect, tragedy, especially Ancient Greek tragedy, is an art that has a certain form and essentially depicts a certain type of theatre, although it has undergone much transformation in later periods.

A tragic hero may sometimes explain that the current order is becoming obsolete, and that he and what he represents in himself are disappearing with that order, as in Ancient Greek tragedy -perhaps King Oedipus. In another age, the tragic hero could only reveal the dilemmas of unadapted daily life practices. Whether we call it tragedy as an art form or 'tragic' to describe a 'painful' event, tragedies can, under all circumstances, guide us in today's search for meaning. In its beginnings, it was essentially the tragic art performed on stage by actors in the theatre; it also included other fictional arts such as literature and cinema. A tragic event, the tragic hero and his actions, and the tragic situation that arises as a result of these actions constitute the general framework of tragic art. The form of tragedy mentioned by Aristotle in *Poetics* has transformed over time. Thanks to the rediscovery of Ancient Greek culture, especially with the Renaissance movements in Europe, myths and tragedies were rewritten and staged. Although some basic features such as themes involving pain and fear that come to mind when tragedy is mentioned remain the same, the tragic art form has changed throughout history. For example, Shakespeare, the most important tragedian writer of English literature, occupied a unique position all over the world with the plays he wrote and staged during his time. In the period known as Elizabethan tragedies, the subjects of the plays were political conflicts, wars, and emotions such as revenge.

Especially brutality, blood, and death are the most basic elements of these plays. In this period, although writers wrote plays in accordance with the basic form of tragedy, they also went beyond the rules and created their own unique motifs (Nutku, 1990, pp. 54-55).

In dramas that can be considered modern tragedies or that are claimed to contain tragic elements, weak and “human beings who try to protect themselves and their values against the pressure of their environment and environmental conditions, who resist and even struggle for this purpose” are substituted for heroes with noble and superior characteristics. “Noble heroes have been replaced by incompetent victims. This person cannot see the truth, cannot change his situation, and cannot control his own weaknesses. He feels small, weak, abandoned, and sometimes guilty” (Şener, 2016, p. 115).

In this research, the characters in the movie *The Banshees of Inisherin* (2022), written and directed by Martin McDonagh, were examined using the interpretive content analysis method by applying modern tragedy theory. Interpretive content analysis is the method in which inferences are described by using the existing messages of the content in question as evidence (Erdoğan & Uyan-Semerçi, 2023, p. 213). Explicit and implicit messages in the movie, which is the sample of the research, were interpreted by accepting them as the research object. In the literature part of the research, the basic characteristics of Ancient Greek tragedy, which is the starting point of the art of tragedy, were first examined, with the aim of understanding modern tragedy theory and revealing modern tragic character traits. Then, according to modern tragedy theory, the basic elements of the tragic character were revealed.

Giriş

M.Ö. 5. yüzyılda Antik Yunan'da tiyatro sahnesinde oynanmış, 19. yüzyıl romanında kurgulanmış ya da günümüz sinemasında beyaz perdede canlandırılmış olsun, trajik sanat içinden çıktığı çağın çelişkilerini ortaya çıkarmaya, insanı ve onun anlam dünyasını anlatmaya devam ediyor. Çelişkiler kimi zaman yaşam ve ölüm, kimi zaman savaş ve barış karşıtlığında ortaya çıkabilir. Bazen sınıflar arasında bazen de umut ve karamsarlıkta vücut bulabilir. Trajik bir kahraman, bir Antik Yunan tragedyası olan Kral Oidipus'da olduğu gibi, mevcut düzenin eskimekte, kendisinin de o düzenle birlikte yitip gitmekte olduğunu anlatabilir. Başka bir çağda trajik kahraman, yalnızca ayak uydurulamayan gündelik yaşam pratiklerinin açmazlarını gözler önüne serebilir. Adına ister kahramanın başından geçen trajik olay karşısında yaptığı seçim sonucunda yıkıma uğradığı tragedyaya oyunları diyelim, gündelik hayatta da sık sık kullanıldığı gibi 'acı verici' bir olayı nitelendirmek için 'trajik' diyelim, her şartta trajediler anlam arayışında bize yol gösterici olabilir. Başlangıcında dram sanatının bir türü olan, tiyatrodan oyuncular tarafından sahnede oynanan trajik sanat edebiyat ve sinema gibi diğer kurmaca sanatları da kapsar. Trajik bir olay, trajik kahramanın eylemleri ve bu eylemler sonucunda ortaya çıkan trajik durum trajik sanatın genel çerçevesini oluşturur.

İrlandalı yazar ve yönetmen Martin McDonagh'ın, senaryosunu ve yönetmenliğini üstlendiği 2022 yapımı *The Banshees of Inisherin*'de olaylar kurgusal bir adada gerçekleşmektedir. İki çok yakın arkadaş Padraic Suilleabhain (Colin Farrell) ve Colm Doherty'nin (Brendan Gleeson) arasının bozulması ile birlikte artan gerilime ek olarak filmin geçtiği 1920'li yıllarda devam eden İrlanda İç Savaşı'nın Inisherin'de yarattığı umutsuzluk ve karamsarlık, olayları daha da zor hale getirir. Colm'un birdenbire Padraic'le arkadaşlığını bitirmesiyle aralarında başlayan şiddetli çatışma ve film boyunca arka planda duyulan top ve tüfek sesleri, filmin İrlanda İç Savaşı'na dair metaforlarla bezenmiş olduğunu düşündürmektedir. Yönetmen McDonagh, 2022 yılında gerçekleşen Toronto Film Festivali'ndeki söyleşide "filmin romantik olmayan üzücü bir ayrılık, terk edilmek ve birini terk etme durumunda yaşanan üzüntü" ile ilgili olduğunu, filmin İç Savaş'a dair metaforik yönlerinin olduğunu ancak kararı seyircilere bıraktığını ifade etmiştir.¹ Bu yönüyle filmin İrlanda politik tarihiyle ilişkili olduğu söylenebilir. Ayrıca film, Kelt mitolojisinde 'banshee' adı verilen ve ölüm anında çığlık attığına inanılan ölüm perisi gibi bir sembolizm barındırmaktadır. Filmde karakterlerin karşılaşmaktan çekindiği

1 The Banshees of Inisherin Q&A with Martin McDonagh | TIFF [Video]. YouTube. https://youtu.be/j5_Otzp-u1E?si=mhu-NijL3E_VLEHd linkinden 23.03.2024 tarihinde erişilmiştir.

anlaşılan Bayan McCormick (Sheila Flitton), yaklaşacak ölümleri bildiren bir 'banshee' gibidir. Filmin açılışından itibaren geniş planlarla görülen puslu gökyüzü, yeşil araziler, Pub sekansları gibi, yine İrlanda'ya dair unsurlar göze çarpmaktadır. Ancak *The Banshees of Inisherin*'in, başta Colm, Padraic ve genç Dominic olmak üzere, karakterlerin trajik bir çıkışsızlık içerisinde olmaları nedeniyle filmin İrlanda İç Savaşı'nın politik bir alegorisi olarak görmekten çok, daha evrensel bir temaya sahip olduğu söylenebilir. Bu çıkışsızlık, bir yandan savaş devam ederken bir adada yaşayan halkın üzerinde savaşın tesir ettiği karamsarlık ve umutsuzluğun ayrılığı, şiddeti doğurması ve ölümle sonuçlanması gibi trajik örüntüler yaratmıştır.

Bu çalışmada, Martin McDonagh'ın *The Banshees of Inisherin* (2022) filmi modern trajedi teorisi ve trajik karakterlerin mevcut durumlarından çıkışsızlıkları bağlamında karakterlerin diyalogları ile sınırlandırılarak ve yorumlayıcı içerik analizi yöntemiyle ele alınarak incelenecektir.

Araştırmanın literatür kısmında önce tragedyanın doğuş yeri olan Antik Yunan tragedyası ve temel özellikleri bu konuda yazılmış ve günümüze dek ulaşmış en eski çalışma olan Aristoteles'in *Poetika* adlı eserine başvurularak ortaya çıkarılacaktır. Tragedya sanatının zaman içinde geçirdiği dönüşümlere yer verilerek moderniteyle birlikte günümüzde de trajik olarak nitelendirilebilecek durumlar olup olmadığı bu alanın düşünürlerine başvurularak tartışılacak ve modern trajedide trajik karakter olgusuna yer verilecektir.

Antik Yunan Tragedyası Üzerine

Tragedyalar en genel tanımıyla bir veya daha fazla kahramanın acıklı ve korku dolu olaylar sonucunda yıkıma uğrayarak düşüş yaşadığı hikâyelerdir. Milattan önce altıncı yüzyıl sonu ve beşinci yüzyılda Antik Yunan'da ortaya çıktığı bilinen tragediyaların konusu genellikle Yunan mitlerine, bazılarıysa önemli tarihi savaşlara dayanır. Antik Yunan tragedyası belirli bir formu olan ve sonraki çağlarda epey bir dönüşüm geçirse de özü itibarıyla bir dram türüdür.

Tragedya sözcüğünün Eski Yunanca kökeni olan "keçi şarkısı" anlamına gelen "tragodoi" sözcüğünden geldiği söylenmektedir. Tragedya kelimesi, Antik Yunan mitolojisinde yer alan tanrı Dionysos uğruna düzenlenen ve dinsel törenler olan şenliklerde keçi kurban edildiği, bu festivallere katılan tragedya yazarlarının kazananlarına

ödül olarak keçi verildiği gibi sebeplerle bu anlamla ilişkilendirilmiş olabilir. Tragedyalar koro şarkıları ve dramatik bölümlerden oluşur (Şener, 2016, s. 83-84).

Tragedya sanatının ilkeleri üzerine yazılmış en eski metin olan Aristoteles'in (M.Ö. 384-322) *Poetika Şiir Sanatı Üzerine* adlı eserinde tragedyayı tanımlarken, acıma ve korku gibi duygulardan arınmayı (katharsis) sağlayan, belli bir ölçüye sahip olan ve insanların (oyuncuların) taklit ederek eylemi ortaya çıkarmasını ifade eder. Tragedyanın altı öğesini oluşturan unsurlar: "Öykü, karakter, dil kullanımı, düşünce, görsellik ve şarkı"dır. Ancak Aristoteles'e göre hepsinden de önemlisi öykü ve olay örgüsüdür. Ona göre eylem olmadan tragedya olamaz. Ancak bazı tragedyalar da görüldüğü gibi, tragedya karakter olmadan da olabilir. Önemli olan iyi bir olay örgüsüdür. Hikâyenin inandırıcı ve akla yatkın olabilmesi adına olaylar birbirini neden-sonuç ilişkisi içerisinde, her olayın kendisinden öncekinin mantıklı bir sonucu olarak takip etmelidir (Aristoteles, 2020, s. 15-17; Şener, 2016, s. 93).

Tragedyanın iyi bir tragedya olabilmesi için, Aristoteles'in ifadesiyle "ruhu alıp götürmesini sağlayan" en önemli şey de öykünün öğeleridir. Bunlar "baht dönüşü" (peripeteia), "tanıma" (anagnorisis) ve "duygu" (pathos) gibi unsurlardır. Baht dönüşü kavramına göre, kahraman; olumlu durumdan olumsuzya ya da olumsuz durumdan olumluya doğru ilerleyen olaylar silsilesi yaşmalıdır. Her şartta kahraman mevcut durumundan çıkıp yeni bir sürece evrildiği bir baht dönüşüne uğramalıdır. Tanıma, kahramanın kendisiyle ilgili bilmediği, öğrendikten sonra hayatını değiştirecek bilgiyle karşılaştığı andır. Duygu ise, ölüm, ıstırap, yaralanma gibi insanı rahatsız edecek ve onu duygulandıracak eylemlerdir (Aristoteles, 2020, s. 17-29; Çıvgın ve Öztürk, 2022, s. 21).

Antik Yunan tragedyalarında trajik kahramanın başına gelen acı dolu olayların sebebi olarak, karakterin bilerek ya da bilmeyerek işlediği bir suç, yanlış, günah ölçüsüz davranışlar "trajik hata" (hamartia) olarak adlandırılır. Ancak hepsinden öte, özel bir trajik hata olarak "kibir" (hybris) suçu motif olarak tragedyalarda yaygındır. Ölümlü insan, kendini bilmeyerek, haddini aşarak tanrılara meydan okuduğunda "ölümcül bir hata" olarak kibir suçunu işlemiş olur. Aristoteles'e göre böyle bir suçu işleyen kişi, trajik kahramandır (Fry, 2023, s. 327; Poole, 2013, s. 69; Çıvgın ve Öztürk, 2022, s. 22).

Antik Yunan trajik kahramanının soyluluk, erdemlilik, cesaret gibi daha üstün özellikleri taşıması gerekir. Böylece başına gelecek olan felaket seyirci açısından daha etkili ve inandırıcı olacaktır. Oyunun sonunda kahramanın önlenemez felaketi, korkunç olsa da

genellikle uğruna savaştığı değerler eski düzenin yitip gidecek değeri ile yeni düzen arasındaki çelişkiyi 'ibretlik bir ders' niteliğinde ortaya çıkarır.

Kahraman, kendisini yıkıma, felakete sürükleyecek 'trajik suç'u işleyerek önlenemez sonunu yine kendi getirecektir. Antik Yunan tragedyasında trajik karakter varoluşunun gerçeği olan ve bir *zorunluluk* gereği yaşanacak olan talihine razı gelendir. Kahramanın talihi ya da kaderi, Yunan tragedyasında farklı şekillerde anlatının konusu olabilir. Yunan mitolojisine özgü intikam tanrılarının iradesiyle gerçekleşen kör zorunluluk, Oidipus'un hikâyesinde olduğu gibi olayların birbirine bağlantılı olduğu şartlı zorunluluk, kendisinden önceki atalarının suçlarından kaynaklı kahramana aktarılan lanetlenme gibi durumlardan doğan zorunluluk gibi. Yunan tragedya şairleri, bu tür zorunluluklar karşısında erdemlilik gibi soylu niteliklere sahip trajik kahramanın, yaptığı seçimler sonucunda ortaya çıkan trajik durumlarının hikâyelerini anlatmıştır (Burckhardt, 2020, s. 271).

Yukarıda, konusunu genellikle Yunan mitlerinden aldığı ifade edilen antik tragedyalarda söz konusu inanç pratiklerinin toplumsal hayatın şekillenmesinde önemli bir payı olduklarını da göz önünde bulundurduğumuzda özetle şu söylenebilir: Ne yaparsan yap kaderinden kaçamazsın! Ve tam da bu noktada kahramanın trajik eylemi ile çatışma durumunda olduğu diğer güç arasında doğan gerilimden trajedi doğar. Diğer güç olarak ifade edilen, trajik sanatın ilk dönemlerindeki mitlerdeki tanrısal güçlerken zaman içinde yerini kentin yeni düzeninde oluşacak kurallara, yasalara, sisteme, düzene bırakacaktır.

Modern Trajik Karakter Üzerine

Aristoteles'in *Poetika*'da sözünü ettiği tragedya formu ilerleyen çağlar boyunca dönüşüme uğramıştır. Özellikle Avrupa'da Rönesans hareketleri ile birlikte Antik Yunan kültürünün yeniden keşfi sayesinde tragedya tekrar yazılıp sahnelenmiştir. Tragedya denildiğinde ilk akla gelebilecek acı ve korku içeren temalar gibi bazı temel özellikler aynı kalsa da trajik sanat formu tarihin akışı içerisinde değişime uğramıştır. Örneğin, William Shakespeare İngiliz edebiyatının en önemli tragedya yazarı olarak döneminde yazdığı ve sahnelenen oyunları ile tüm dünyada eşsiz bir konuma yerleşmiştir. Elizabeth Dönemi tragedyalı olarak geçen dönemde oyunların konuları siyasal çatışmalar, savaşlar, intikam gibi duygular olur. Özellikle vahşet, kan ve ölüm, bu oyunların en temel unsurlarıdır. Bu dönemde yazarlar tragedyanın temel formuna uygun nitelikte oyunlar yazmış olmakla birlikte kuralların dışına çıkarak kendi özgün motiflerini de oluşturmuşlardır (Nutku, 1990, s. 54-55).

Birçok tragedya kuramcısı tragedyanın modernite sonrası da varlığını sürdürdüğünü ileri sürer. Antik mitler, inançlar, devletler ve yönetim biçimleri, genel olarak kültürü oluşturan gündelik yaşam pratikleri değiştir. Antik Yunan tragedyasındaki yarı tanrı yarı insan krallar, tiranlar tragedyanın konusu değildir artık. Modern tragedyanın odağı sıradan insanların yaşamlarında ve modern toplumun çelişkilerindedir. Nutku'ya göre:

Bu insanların, günlük yaşamları içinde, yine pek göze çarpmayan, ama işin içine girdikçe insanlar için önemleri artan birtakım olaylar da trajik aksiyonun ögesidir. Arthur Miller'in *Satıcının Ölümü* adlı oyununda Willy Loman, yeteneksiz, sağlıksız, küçük bir insandır, ama onun da mikroskobik yaşamında büyük bir tragedya vardır. Onun en büyük tragedyası, uzun yıllar sonra kendinin bilincine varması, kendinin ne olduğunu görmesidir (Nutku, 1990, s. 56-57).

Şener ise sanayi sonrası tüketim toplumunda insanın yeni düzenin kurallarını bilemeyeceğini ve kendisi dışında gelişen bu sistemdeki sıkışıklığını şöyle açıklar:

İnsan, bilgi eksikliğinin, güçsüzlüğünün ve ölümlülüğünün bir kez daha farkına varmıştır. Antik ve klasik tragedyalarda özel bir durum olarak karşımıza çıkan, Shakespeare oyunlarında trajik hata olarak kahramanı çelmeleyen, Romantik oyunlarda ataklığın bahanesi olan, Çehov'un oyunlarında bir geçiş dönemine mal edilen (...) olayların nedenlerini bilememe durumu, modern sonrası oyunlarda, saçmalık bilinci oluşturan, çevresine yabancılaştıran, kaygılara, korkulara, ölümcül yanılgılara yol açan bir etmen olarak karşımıza çıkmıştır (Şener, 2016, s. 77).

Buradan anlaşılıyor ki insanın ölümlü oluşu ve bunun üzerinde yarattığı 'bilememezlik' kaygısı modern öncesi trajedilerde olduğu gibi modern trajedilerde de mevcuttur. Ancak antik ve klasik tragedya kahramanı kendisi hakkında hayati bir bilgi eksikliği nedeniyle 'trajik hata'da bulunurken, modern trajedide bu muğlaklık bireyde kaygı ve korku yaratan bir unsur olabilir.

Oğuz Arıcı'nın muğlaklığın paradoksunun başladığı yer olarak nitelendirdiği trajik konuma göre "İnsan ne kadar kesinlikler üzerine bir dünya kurmaya çalışırsa çalışsın muğlaklıktan kaçamamaktadır" (Arıcı, 2009, s. 193). Arıcı, bunu Yunan tragedyası ile ilişkilendirse de insanın 'bilememezlik' nedeniyle muğlaklığın içinde debelenerek değerler arasında seçim yapmaya zorlandığı anlatı örüntüleri modern trajedilerde de ortaya çıkar.

Modern trajedi sayılabilecek ya da trajik unsurlar barındırdığı öne sürülen anlatılarda soylu ve üstün özellikleri olan kahramanlar yerine güçsüz, “çevresine ve çevre koşullarının baskısına karşı kendini ve kendi değerlerini korumaya çalışan, bunun için direnen hatta mücadele insan” ikame edilmiştir. “Soylu kahramanların yerini beceriksiz kurbanlar almıştır. Bu insan gerçekleri göremez, durumunu değiştiremez, kendi zaaflarına söz geçiremez. Kendini küçük, zayıf, terk edilmiş, bazen de suçlu hisseder” (Şener, 2016, s. 115).

Terry Eagleton, modernitenin trajik sanata yeni imkanlar açtığını söyler. Sıradan insanların antik tragedyalarda yer almaması yerine “aydınlanmadan başlamak suretiyle (...) zihin sarsan bir önermeyle karşı karşıyayızdır artık: Erkek ve kadınlara yalnızca insan türüne ait oldukları için değer verilmelidir, toplumsal sınıfları, karakterleri, cinsiyetleri ya da etnik kökenleri nedeniyle değil.” Ona göre toplumsal düzen şimdi çok daha karmaşıktır: “Birbirimize bağlı olduğumuz şu küresel gezegende bir ilk günah hissi- biz suçlu masumların bu sık dokulu bağlantılar ağı içinde birbirine ya da bir yerlere zarar vermeden kıpırdayamayacağımız bilgisi sahneye geri gelmiştir.” Ayrıca biz insanların kibirli bir şekilde dünyaya verdiği zararın sonucunda ekolojik felaket ya da nükleer yıkımla karşı karşıya kalabileceğimiz gibi meseleler de vardır (Eagleton, 2021, s. 36-37). Raymond Williams da 1970’lerde İngiltere’deki oyun yazarlarının oyunlarının hepsinin “umudun kaybı, imkanların engellenmesi, bireysel ve kolektif hezimet gibi trajik temaları” ele aldığını söyler. Bu oyunlar tarihsel olarak da belirli momentleri içerir (Williams, 2018, s. 25).

Her şartta bir olayın trajik olabilmesi için kahramanların katlanılamayacak bir durumu deneyimleyecek kişiler olması, yaşadıklarına dayanacak gücü kalmamış insanlar olması yeterlidir. Erdemle kuşanmak yerine başına gelen sefaleti hak etmeyeceği ölçüde erdem sahibi olması yeterlidir. Günlük hayatta yaşanan birçok acıklı, talihsiz olay ‘trajik bir olay’ olarak söylenelemiştir. Eagleton’a göre bu kelimeyi en üretken kullanan yine sıradan halktır:

Sahnede mi, sahne dışında mı, Zeus’un ziyaretiyle mi yoksa düpedüz kazayla mı oldu, kahraman bir prenses mi yoksa bir şoför mü, yıkımını kendi mi yarattı ya da birileri mi onu devirdi, olay uzlaşmayla mı yoksa çıkmazla mı sonuçlandı, insan ruhunun aşkınlığına tanıklık edildi mi; bunların hiçbiri önemli değildir (Eagleton, 2021, s. 40).

Antik Yunan tragedyelerinin M.Ö. beşinci yüzyılda etkin olduğu ve o dönemde tiranlıktan demokrasiye geçişte eski düzen ile yeni düzen arasındaki çatışmadan doğan çelişkilerin oyunlarda temsil edildiği yukarıda belirtilmişti. Modern çağda da benzer çelişkileri, eski ile yeni çatışmasının yaşam deneyimlerimizin önemli bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Tarihin akışı içerisinde büyük trajediler hep olmuştur ve olacaktır. Eagleton, bu geçiş dönemlerini şöyle ifade eder: "Geç on dokuzuncu yüzyıl ya da erken yirminci yüzyıl gibi, sayısız sismik gümbürtünün apokaliptik vahşi bir yaratığın gelişini ilan ettiği ve insanın, zeminin ayaklarının altından kaydığını hissettiği dönemler vardır" (Eagleton, 2021, s. 57). Dünya savaşları, soykırımlar, şehirlere atılan atom bombaları, çevre felaketleri gibi olaylar modern zamanların felaketleridir:

Fakat trajedinin epik boyutta patlak vermesi, genellikle bir yaşam biçiminin diğeriyle çarpıştığı zamanlarda ya da halen belli ölçüde otorite sahibi olan geleneksel hayat görüşü, kolaylıkla uyum sağlayamayacağı güçlerle karşı karşıya kaldığında ortaya çıkar. Şimdi ölmekte olsa da büsbütün yok olmayan bir geçmişle düğüm olmuş bir cenk halindedir (Eagleton, 2021, s. 58).

Söz konusu uyumsuzlukla çatışma halinde olan, bazen de düzenin yarattığı çatışma arasında sıkışıp kalan trajik insan bir çıkış bulamaz. Bu, her modern trajedi olarak nitelendirilebilecek durumun çıkışsızlıkla sonlanacağı anlamına gelmez. Bununla birlikte, umudun yitiminin yarattığı tesir olarak çıkış bulamayan trajik karakterin umutsuzluğunun kendinde bir trajik durum olduğu şüphe götürmez.

Yöntem

Bu araştırmada, Martin McDonagh'ın senaryosunu ve yönetmenliğini üstlendiği *The Banshees of Inisherin* (2022) filmindeki karakterler modern trajedi teorisine başvurularak yorumlayıcı içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yorumlayıcı içerik analizi, söz konusu içeriğin mevcut iletileri kanıt olarak kullanılarak çıkarımların betimlendiği yöntemdir (Erdoğan & Uyan-Semerci, 2023, s. 213). Araştırmanın örnekleme olan filmde yer alan açık ve örtük iletiler araştırma nesnesi olarak kabul edilmiş ve karakterlerin diyalogları ile sınırlandırılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın literatür kısmında modern trajedi teorisinin anlaşılabilmesi ve modern trajik karakter özelliklerinin ortaya çıkarılabilmesi amaçlanarak önce tragedya sanatının çıkış noktası olan Antik Yunan tragedyasının temel nitelikleri incelenmiştir. Daha sonra modern trajedi teorisine göre trajik karakterin temel unsurları ortaya çıkarılmıştır.

The Banshees of Inisherin Filminde Modern Trajik Karakterler

Film, 1920'li yıllarda kurgusal bir ada olan Inisherin'de geçer. Inisherin kelimesi İrlandaca "İrlanda adası" anlamına gelir (Büte, 2023). 1919 yılından itibaren Britanya ve İrlanda arasında henüz zaferle sonuçlanmayan karşılıklı çatışmalardan sonra 1921 yılı itibariyle taraflar arasında uzlaşma sağlanır. Yaklaşık üç yıl boyunca süren gerilla savaşları sonunda milliyetçilerin kurduğu Bağımsız İrlanda Devleti ve Birleşik Krallığın bir parçası olan Kuzey İrlanda bölgesi olarak kabul edilir. Ancak 1921'de Birleşik Krallık'la yapılan Antlaşma bazı milliyetçiler için ihanet sayılarak İrlanda içinde başlayan ve etkileri epey sürecek bir iç savaşın nedeni olur (Black, 2017, s.180-282). Bu ayrışma dini, kültürel ve toplumsal olarak da etkili olur.²

Filmin açılış sekansında ilahi bakış açısı ve geniş planlar, dumanlı gökyüzü, geniş yeşil tarlalar, deniz manzaraları ve gökkuşağı önünde Padraic karakterinin gülümseyerek insanları selamladığı görülür. Bu, karakterin mutlu olduğu anlaşılan tek sahnedir. Filmin başından itibaren neredeyse her planda Hristiyanlık sembolü olarak haç görülmekle birlikte büyük bir Meryem Ana heykeli de filmde merkezî bir konumdadır.

Padraic her gün rutin bir şekilde kasabanın pub'ında birlikte vakit geçirdiği anlaşılan en yakın arkadaşı Colm'un evine gider ve onu pub'a çağırır. Padraic, Colm'un evde olmasına rağmen kapıyı açmayınca evine döner ve kız kardeşi Siobhan'a durumu anlatır. Siobhan, tartışıp tartışmadıklarını sorar ve durumla eğlenir gibidir. Padraic'e Colm için "Artık senden hoşlanmıyor olabilir" der. Daha sonra Pub'da Colm'u görür ve yanına gider. Colm (Siobhan'ın doğru tahmin ettiği gibi): "Artık senden hoşlanmıyorum" der. Padraic ise "Hoşlanırsın benden" diyerek duruma anlam veremez.

Colm: Hoşlanmıyorum

Padraic: İyi de dün hoşlanıyordun.

Colm: Öyle miydi?

Konuşmaları bu şekilde tamamlanır ve Padraic ile Colm'un çatışması başlar. Trajedilerin genellikle eski düzen ile yeni arasındaki çatışmalardan sızan çelişkileri anlattığı ifade

2 Bağımsız İrlanda Devleti tarafında çoğunluk Katolik inancını benimserken, Kuzey İrlanda'da nüfusun üçte ikisi Protestan, üçte biri Katoliktir. Örneğin, küçük kasabalarda Katolik esnafın kendi müşterileri, her tarafın kendi İrlanda tarihi yorumu, kendi kilise, okul ve gazeteleri vardır (Kearney, s. 290).

edilmişti. Filmin bu noktasında iki yakın arkadaştan biri olan Colm, eski düzeni devirmek uğruna arkadaşlığı bitirmek ister. Bu eyleminin olası sebepleri ilerde analiz edilmeye çalışılacaktır.

Savaşın Gölgesinde Anlam Aramak

Padraic ve Siobhan, anne ve babalarının ölümünün üzerinden 8 yıl geçmiş ve gelir kaynakları olan hayvancılıkla geçinen iki kardeştir. Padraic, hayvanlarına özellikle eşeği Jenny'ye çok düşkün, fazla açık sözlü, ağzına geleni doğrudan söyleyen bir karakterken Siobhan düzenli olarak kitap okuyan, mevcut yaşamından sıkılmış, etrafındakilerin anlamsızca birbiriyle çatışmasından usanmış biridir.

Her ikisinin de karşı adadan gelen İç Savaş'ın top ve tüfek seslerine ve gelen haberlere karşı kayıtsız oldukları görülür. Çok yakınlarında yükselen dumanı görünce "Bol şans, ne için savaşıyorsunuz artık" diyen Padraic'in devam eden İç Savaş'a dair politik bir ilgisinin olmadığı anlaşılır. Padraic için savaştan daha çok gündelik yaşamının rutinlerinin sürekliliği önemlidir. En yakın arkadaşı Colm'un aniden onunla görüşmek istememesinin nedenini anlamadığı gibi İç Savaş'a da anlam veremez. Olaylar üzerine 'derin' bir yaklaşım getiremez. Kitap okuyan kardeşi Siobhan'la yaptığı aşağıdaki konuşmasından kendi hakkında da pek düşünmediği anlaşılır.

Padraic: Kitap nasıl?

Siobhan: Üzücü.

Padraic: Üzücü olmayan kitaplar oku Siobhan yoksa üzülürsün.

Siobhan: Kendini hiç yalnız hissetmiyor musun Padraic?

Padraic: Kendimi hiç ne hissetmiyor muyum?

Siobhan: Yalnız.

Padraic: Kendimi hiç yalnız hissetmiyor muyum? Millettin derdi ne?

(...)

Padraic: Yalnızmış, daha neler!

Ona göre yalnız hissedecek bir durum söz konusu değildir. Etrafındaki insanların ani gelişen yaşama ve anlamlı bir hayat yaşamaya dair bu 'tuhaf' sorgulamaları karşısında Padraic şaşkındır.

Padraic, Colm'un kendisine 1 Nisan şakası yaptığını düşünerek yine yanına gider. Colm, Padraic'le görüşmediği zamanı kendince verimli geçirmiş ve yeni bir beste yapmıştır. Colm, Pub'daki diğer arkadaşlarının da söylediği gibi hep biraz daha 'düşünür' biridir. Kendisi için kalan zamanını düşünmeye ve beste yapmaya ayırmak istediğini ve Padraic'in anlattığı³ sıkıcı şeyleri dinlememeye çalıştığını söyler: "Colm: Arkamda hiçbir şey bırakmadan öleceğim. Sadece dar kafalı bir adamla yaptığım konuşmalar mı kalacak?"

Colm'un sözleri Padraic için adeta bir yıkımdır. Çünkü ona göre "insan ancak ölüyorsa güzel ve sıradan bir konuşmaya vakit ayıramaz." Kardeşi Siobhan ile birlikte Colm'un bunalımda olabileceğini düşünürler. Padraic, "eğer öyleyse hepimiz gibi içine atsin" sözüyle aslında İrlanda açıklarındaki bir adada karakterlerin çıkışsız ve umutsuz olduklarına tanık oluruz. Çok yakınlarında karakterlerin dahil olmadığı bir savaş gerçekleşirken yapacakları pek de bir şey yok gibidir.

Padraic'in her şeye rağmen Colm'la konuşma çabası sonucunda Colm, kendisiyle her konuştuğunda keman çaldığı elinin parmaklarından kesip ona vermekle tehdit eder. Gerçekten de Padraic'in her konuşma girişiminde Colm parmaklarını keser ve Padraic'le Siobhan'ın evinin kapısına fırlatır. O esnada bahçede parmakları bulup yiyen Padraic'in çok sevdiği, öyle ki Siobhan'un itiraz etmesine rağmen evin içine aldığı eşeği Jenny zehirlenerek ölür. Siobhan yolda eli kanlar içindeki Colm'u görür. Bu görüntü onun için artık son noktadır: "Bu deliliğe daha fazla dayanmam artık" diyerek ana karadaki bir kütüphaneden gelen iş teklifini kabul eder ve adadan ayrılır. Padraic, en yakın arkadaşını, kardeşini ve çok sevdiği eşeği Jenny'yi de trajik bir sonla kaybetmiştir artık.

Bunun üzerine "kibar biri" olan Padraic intikam almak isteyerek kendisi de içerdeyken Colm'un evini yakar. Yalnızca Colm'un çok sevdiği köpeğini yangından kurtararak yanına aldığı gibi Siobhan da gittiği için tüm hayvanları evin içine alır. Ertesi gün Colm'un durumuna bakmak için onun evine gider ve Colm'un bir şekilde evden kurtulduğunu görürüz. Sahildeki konuşmalarında Colm, Jenny'nin ölümüne karşılık, evi yandığı için ödeştiklerini söyler:

3 Örneğin eşeğinin dışkısında bulduklarını iki saat boyunca anlatması ki o da Padraic'e göre aslında midillisidir.

Padraic: Evden çıkmadığın için ödeşmedik.

Colm: Ana karadan birkaç gündür silah sesi gelmiyor. Savaşın sonuna geldiler herhâlde.

Padraic: Kısa süre sonra yeniden başlarlar. Bazı şeyler geçmek bilmez. Bence bu iyi bir şey.

Colm ve Padraic'in girdiği çatışma, ana karada devam eden savaşın da anlamsız olduğu benzer biçimde vurgulanıyor gibidir. Film boyunca gördüğümüz bulutlu hava ilk kez dağılmıştır. Colm bir şarkı mırıldanır. Açılış sekansında da görülen ilahi bakış açısıyla film sona erer. Poole'a göre (2013, s. 165):

Trajedilerin sonları pek çok şeyi sorgular ve bunlar arasında kimin ve neyin gerektiği gibi 'iyi' ya da 'kötü' olarak değerlendirilmesi gerektiği konusu da yer alır. (...) Trajedinin bize gösterdiği 'kötü', bireylerin hak etseler de etmeseler de yok edildiğinin gerçekçi bir değerlendirmesidir

The Banshees of Inisherin filmi örneğinde 'kötü' olan savaşın kendisidir. Film, dahil olmadıkları bir savaşın yıprattığı ve kaygıya sürüklediği Colm ve Padraic gibi karakterleri iyi ya da kötü olarak değil ama "kim haklı?" sorusunu sormaya götürebilir. Ancak bu sorunun cevabı da modern trajediye uygun olarak muğlak ve belirsizdir. Poole'un "trajedi bize bir kaos vizyonu sağlar" ifadesinde olduğu gibi karakterler arasında gittikçe artan gerilimin sonunda sorunlar çözüme ulaşmamıştır ama kaos oradadır. Padraic'in söylediği gibi "Bazı şeyler geçmek bilmez."

Yaşamak: Güzel, Sıradan Bir Sohbet Uğruna

Padraic için en yakın arkadaşıyla "güzel, sıradan bir sohbet" ve kibar biri olmak yaşamak için yeterli gözükmektedir. Pub'da vakit geçirdiği diğer arkadaşları için Padraic "kalbi temiz, iyi biri"dir. Padraic, Colm'un sıkıcı bulduğu için kendisiyle konuşmayı kesmesine anlam veremediği gibi, "kalbi temiz olmanın eskiden iyi bir şey olduğunu düşünürdüm" diyerek kendini ve yaşadığı duruma şaşkınlığını ifade eder. O, Eagleton'ın da vurguladığı gibi, Antik Yunan tragedyelerinde yer alan geçmişin erdemle kuşanmış soylu krallarından biri değildir ancak bu cümlelerinden kendince erdem sahibi olduğuna inandığını anlarız (2021, s. 40).

Padraic, Colm'un kendisiyle konuşmadığı ancak müzisyen arkadaşlarıyla vakit geçirdiğini görünce Colm'un arkadaşına babasına ekmek arabası çarptığı şeklinde bir yalan söyler. Babasının ölebileceğini ve bu yüzden hızlıca evine gitmesini söylemesi Padraic'ten beklenmeyen bir davranış gibi gözükse de aslında üstüne savaşın gölgesi düşmüş, yapacak bir şeyler arayan ama bulamayan, bir çıkışı olmayan insanların yaşadığı Inisherin'de bu eylemi en yakın arkadaşıyla arasını düzeltme umudundan başka bir şey değildir. Siobhan'ın kitapları, Padraic'in hayvanları, Colm'un ise kendisinden bir iz bırakmak için bestelediği şarkıları vardır var olmasına ancak tüm bunlar, aynı döngüde yaşamaya çalışan, bir evden diğer eve, Pub'a, kiliseye, sonra yine eve yürüyüp, gidip gelen insanların, umutsuzluk ve karamsarlığını yok etmeye yetmez.

Siobhan da kendisiyle ilgili umutsuzdur. Bu "sıkıcı ve beş para etmek dertleriyle" dolu yere diğerlerinden daha çok uyumsuzdur. Ancak kendi yolunu çizmekte hepsinden daha mahir bir karakter olarak bir çıkış yolu bulur ve ana karadan gelen kütüphanede çalışma teklifiyle adadan ayrılır. Daha sonra kardeşi Padraic'e yazdığı mektupta gayet mutlu olduğunu yazar ve onu da yanına çağırır. Padraic kardeşinin teklifini hayvanlarını bırakamayacağı mazeretiyle reddeder. Böylece Padraic için kardeşi sayesinde çıkış imkânı olabilecek tek yol da kapanır. Eşek Jenny'nin evin içine girmesine itiraz eden Siobhan'a söylediği gibi Padraic de Jenny gibi alt tarafı arkadaş istiyordur. Ancak tüm arkadaşlarını, Colm, Jenny ve Siobhan'ı kaybetmek Padraic için yıkım olur.

Padraic'de trajik durum her şeyden öte sevdiklerini kaybetmesi ve yalnız kalmasıdır. Ailesi ölmüş, en yakın arkadaşı onu terketmiş, son olarak kardeşi de başka bir yere taşınmış Padraic, kendi yaşamı ve değeri üzerine düşünmeye hiç yeltenmemiş olmakla, öz bilinçsizliğiyle de trajiktir. En yakın arkadaşının 'değer'sizlik atfettiği yaşamını gözden geçirmek yerine Colm'un başlattığı şiddet ve intikam sarmalına o da dahil olmuş ve hatta cinayete teşebbüs etmiştir. Şener'in modern trajedilerde kahramanı tanımlarken söylediği gibi, her ne kadar bunun için çaba gösterse de Padraic durumunu değiştiremeyen, trajik durumunun içinde "debelenip duran" bir kahramandır (Şener, 2016, s. 115).

"Kaçınılmaz Olan"

Karamsarlığını diğerlerinden daha şiddetli bir şekilde dışavuran, "zamanın müthiş bir hızla akıp gittiğini hissettiği için geri kalan zamanını düşünerek ve beste yaparak geçirmek isteyen" Colm karakteri görünürde sanatla ilgileniyordur. Arkasında bir şey bırakmadan öleceği kaygısıyla kendini beste yapmaya vermek ister.

Pub'daki tartışmalarından birinde Padraic'e kibarlığın sonsuza dek süren bir şey olmadığını ama müziğin sonsuz olduğunu söyler. Aralarındaki çatışma, Colm'un entelektüel varoluşuna, sözde derinlikli düşüncelerine pek de uygun görünmediği gibi oldukça çocuksu gözükmetedir. Varoluşunun en büyük tutkusu olduğunu iddia ettiği müzikle ilgili yetkinliği eksiktir. Kendisine, Mozart'ın 17. yüzyıl değil de 18. yüzyılda olduğunu Siobhan hatırlatır. Bu sahnede, ne Padraic'in söylediği ya da inandığı kadar 'kibar' ne de Colm'un Padraic karşısında kibirlendiği kadar 'düşünür' biri olmadığını, Siobhan'ı bu çocuksu tartışmayı bitirmek için takındığı akılcı ve serinkanlı tutumu pub'ın atmosferine dolunca anlarız.

Yine de Colm, Padraic onunla konuşmaya çalıştığı için öncesinde yapacağını beyan ettiği gibi parmağını keser ve ona göre yaşadığı bu heyecandan sonra "gayet iyidir." Aslında fiziksel olarak kendisine zarar vermesiyle bir hikâyeye sahip olacak ve belki de meşhur besteciler arasına girecektir. Bu eyleminden sonra hemen bir beste yapar ve yaptığı besteden epey memnun gibidir. Siobhan, evin bahçesine atılmış kesik parmağı yine arka plandaki savaşın sesleri eşliğinde ona götürdüğünde Colm, "mesele sıkıcı bir adamın başka bir adamı rahat bırakması" diyerek kendisine zarar vermesinin sorumlusunun Padraic olduğunu işaret eder.

Siobhan: 'Sıkıcı bir adammış!' Hepiniz sıkıcısınız. Beş para etmez dertlerinize hepiniz sıkıcısınız.

(...)

Siobhan: Bunun müziğine hiç faydası olmayacak.

Colm: Doğru. Aşama kaydediyoruz.

Siobhan: Hasta olabilirsin bence Colm.

Colm ve diğerlerinin ama en çok Colm'da vücut bulan derin umutsuzluğun nedeni ona göre 'sıkıcı' bir arkadaşlığın sonucu kayda değer bir şey üretememektir. Oysa Inisherin'de hayat herkes için adeta durmuş gibidir. Belirli ve tekrarlanan gündelik eylemler bir döngü haline gelmiştir. Colm örneğinde, Antik Yunan tragediyalarından beri anlatılan -Midas ve Silenos'un hikâyesinde de olduğu gibi- insanın en büyük trajedisinin ölümlü bir varlık olduğu fikridir (Nietzsche, 2019, s. 27).

Colm: Kaçınılmaz olanı ertelerken kendimi oyalyor olmamdan endişe duyuyorum bazen. Ya sen?

Siobhan: Hayır, duymuyorum.

Colm: Duyuyorsun.

Colm'un "kaçınılmaz olan"la kastettiği, yaşamına bir değer katmadan, yüzyıllar sonra bile anılacak bir bestesi olmadan ölmek fikri, bir çıkış arayışında olma yolunda yaşadığı karamsarlığın odak noktasıdır. Nutku'nun da söylediği gibi, günlük yaşamda pek fark edilmeyen ama bireyin kendi yaşamı bağlamında önemi varoluşsal bir yarılmaya sürükleyecek trajediler vardır (1990, s. 57). Colm, dışarda tepişen fillerin altında ezilen çimenlerden biri olarak 'değer'siz bir yaşam sürdüğünü fark etmiştir.

"Eşeginin dışkısından çıkanları iki saat boyunca anlatan" yakın arkadaşı Padraic, etrafta "kanun benim!" diyerek insanlara zorbalık yapan Colm'un yumrukladığı polis Kearney ve arada kiliseye günah çıkarmaya gittiği peder, ne arkadaşlık ne devlet ne de din Colm'un umutsuzluğunu gidermez. Colm, günah çıkarmaya gittiği pedere "kazara minyatür bir eşek öldürdüğünü ve bunun kendisini mutsuz ettiğini" söyler.

Peder: Minyatür eşekler Tanrı'nın umrunda mı sence Colm?

Colm: Korkarım değil. Korkarım bütün sorunun kaynağı da bu.

Peder: Bu kadar mı?

Colm: Daha ne olacaktı?

Peder: Birkaç şeyi atlamadın mı?

Colm: Hayır. Tamamını saydım bence.

Peder: Bir polise yumruk atmak günah değil mi sence?

Colm: Bir polise yumruk atmak günahsa pılımızı pırtımızı toplayıp evin yolunu tutalım bence.

Colm parmaklarını kestikten sonra başkalarının müziğine eşlik ederken oldukça coşkulu bir haldedir. Ancak yaşamının en büyük tutkusu olduğu anlaşılan müziğini icra edeceği, keman çalan parmaklarını kendi eliyle yok etmiştir. Steiner tragedyayı tanımlarken şöyle söyler: “Tragedya, aklın, baş dönmesinin verdiği karanlığı göze alarak bakmak zorunda olacağı, yaşamın kıyasına doğru bile bile ilerlemektir” (2011, s.125). Colm da yaşamın kıyasına doğru bile bile ilerler. Kayda değer bir iş yapmak isterken içine düştüğü umutsuzluğun ve devam eden İç Savaş'ın yarattığı muğlak durumun etkisiyle en sonunda trajik hata işleyerek tutkusunu kesip atar. Colm'u modern trajik karakter yapan trajik eylemi, Antik Yunan'daki soylu kahramanın düşüşü motifi yerine 'beceriksiz kurban' olarak mevcut durumunu değiştirmek isteyip daha da içinden çıkılmaz hale getirmesidir.

Suya Düşen Hayaller

Karakterlerin hiçbiri arka planda sürekli sesi duyulan İrlanda İç Savaş'ının bir tarafı gibi gözükmez. Buna rağmen gündelik yaşamlarını son derece etkileyen ve onları umutsuzluğa sürükleyen başlıca etkenin yıllardır süren savaş olduğu söylenebilir. Yalnızca Polis Kearney, bir yönüyle savaşa müdahildir. Ana karada gerçekleşen 'idam işleri' için verilecek “altı şilin ve bedava yemek” karşılığında çalışmak içindir. Pub'da Colm'la konuşmasında bu dahiliyetini itiraf eder.

Polis Kearney: Hiçbir şey vermeseler de giderdim. Hep idam izlemek istemişimdir. Ya sen? Darağacı olsa daha iyi olurdu”

Colm: Kimi idam ediyorlar?

Polis Kearney: Özgür İrlandacılar, birkaç Cumhuriyet Orduluyu idam ediyor. Tam tersi miydi yoksa? Yetişemiyorum artık. Hepimiz aynı tarafta, sadece İngilizleri öldürürken daha basit değil miydi? Bence öyleydi. Daha iyiydi.

Colm: Kimin kimi idam ettiği umrunda değil mi?

Polis Kearney: Altı şilin ve bedava yemeğe umrumda değil! Seni idam etseler tınlamam. Sen de gelsene. İçler acısı bir şarkı yazarsın bununla ilgili.

Polis Kearney'in oğlu genç Dominic, hafif esrik varoluşuyla, neşeyi seven, acılı şarkılardan hoşlanmayan, savaşa karşı, diğerleri tarafından pek de umursanmayan, polis babası tarafından cinsel istismar gördüğü ima edilen ve babasından şiddet gören bir gençtir. Ayrıca başının belaya gireceğini bile bile biraz eğlence için babasının viskisini çalabilecek cesarete sahiptir. Babası durumu fark edince Dominic'e çok ciddi şiddet uygular.

Padraic ve Siobhan, Dominik'e kısıtlı bir ilgi gösterecekler de Padraic'in Colm'un müzisyen arkadaşına yaptığını öğrenince epey üzülür: "Bu duyduğum en kötü şey. En iyi kalplilerin sen olduğunu sanırdım." Babasının şiddetli istismarına, diğerlerinin görmezden gelmesine rağmen bir şekilde yaşamına devam etse de iyi kalpli olduğuna inandığı Padraic'in bu eylemi, Dominik'in umudunun kırılmasının başlangıcı olur. Siobhan'a onun gibi birine âşık olup olamayacağını sorar. Siobhan'ın şefkatle verdiği olumsuz yanıtına karşılık "Tabii. Ben de öyle düşünmüştüm. Bir hayal daha suya düştü" diyerek ayrılır. Filmin başlarında ne işe yaradığını sorguladığı kancalı sopaya takılı şekilde gölde ölü bedeni bulunur. Film boyunca insanların ölüm alameti olarak gördüğü için karşılaşmaktan korktuğu Mrs. McCormick'in Inisherin'de olacak iki ölümü önceden haber verdiği gibi eşek Jenny'den sonra Dominik de hayatını kaybeder.

Kancalı sopa, filmin aynı zamanda senaristi de olan McDonagh'ın seyirciye önceden haber verdiği, bir tür 'ölüm alameti' gibidir. Onun, bu önceden ima edilmiş ölümü, Antik tragedya kahramanlarında olduğu gibi bir 'zorunluluk' gereği 'kaderinden kaçamayan' bir karakter olduğunu düşündürse de ortada kendisinin bile bile işlediği bir 'trajik suç' söz konusu değildir.

Dominik, filmde yer alan diğer karakterlere göre belki de en trajik duruma sahip olan karakterdir. Her şeyden önce o kasaba halkı tarafından 'köyün delisi' muamelesi gören oysa yalnızca hassas bir yapıya sahip biraz da esrik bir gençtir. Babası tarafından cinsel olarak istismar edildiği örtük bir şekilde ima edilen Dominik bu konuda bir eylemde bulunmaz ya da bulunamaz. Onun durumunda bir genci aile içi istismardan korumakla görevli herhangi bir otoritenin varlığını görmeyiz. Çünkü bu düzende otoriteyi temsil ettiğini varsayabileceğimiz tek kişi babası Polis Kearney'dir. O da Dominik'in gördüğü istismar ve şiddetin doğrudan failidir. Dominik'in 'son hayali' olan ve kendinden yaşça büyük ve imkânsız aşkı Siobhan'la yaptığı konuşmadan sonra ölü bedeninin bulunması intihar ettiğini düşündürmektedir.

Schopenhauer trajedi tanımını şöyle yapar: “İnsanın dile gelmez acısı, sefaleti, kötücül etkusu, salt rastlantının zorbaca hüküm sürmesi, adil ile masumun değişmez biçimde günaha girmesi sunulur (2009, s. 138-139). Burada trajedinin anlamını, varoluşun, yaşamın doğasının tanımlanması olduğunu söyleyen Raymond Williams da bu tanıma atıfla “trajik kahramanın anlamı sadece yaşamdan değil aynı zamanda yaşama iradesinden de vazgeçmiş olmasıdır” der (2018, s. 69). Dominik’in durumunda da mevcut trajik çıkışsızlığının üstüne kapanmasıyla, dile getiremediği acısı, mücadele edemediği, ayak duramadığı yaşama iradesinden vazgeçmişliği söz konusudur.

Sonuç

Trajik sanat Antik Yunan’da sahnelendiği çağlardan itibaren genellikle trajik olayın yaşandığı düzen ve sözü edilen düzenin çelişki ve çatışmalarını ortaya çıkaran bir anlatı formu olarak hem toplumsal hem de bireysel anlamda bir insanlık durumu ortaya koyar. Her tarihsel dönemin kendi trajedi formu ve trajik durumları olduğu gibi modern trajediler de kendi anlatısını içinden çıktığı toplum yapısına göre şekillendirmiştir. Modern trajedilerde soylu ve erdemli bir kahramanın haddini aşarak tanrıların gazabına uğraması yerine sıradan insanların trajik durumları anlatılır.

Martin McDonagh’ın 2022 yapımı senaryosunu ve yönetmenliğini üstlendiği *The Banshees of Inisherin* filminde yer alan trajik durumlar incelendiğinde karakterlerin mevcut durumlarına hapsolmuşlukları nedeniyle derin bir umutsuzluk yaşadıkları görülmüştür. Antik Yunan tragedyasından farklı olarak bu filmdeki karakterler soylu kahramanlar yerine bir kasabada yaşayan sıradan insanlardır. Filmde yer alan karakterler, mevcut düzenin ‘beceriksiz kurbanları’ olarak içinde buldukları durumu değiştiremeyen trajik kahramanlardır. Savaşla beraber gelen umutsuzluğun yanı sıra devlet, toplum ve dini otoritenin baskısı yaşamlarında kişisel bir tercih yapamamaya, bir çıkış yolu bulamamaya sevk eder.

Filmin adını Kelt mitolojisinde ölüm alameti olarak anılan ‘banshee’lerden alması dikkate değerdir. Inisherin’de ölümler olduğu veya olabileceği filmin adıyla işaret edilmiştir. En başta, film boyunca Inisherin’in çok yakınlarından gelen top ve tüfek sesleriyle de sürekli fark ettirilen İç Savaş’ın, olacak ve halihazırda olmuş sayısız ölümün habercisi olduğunu söylenebilir. Savaşın gölgesinde yaşayan kasaba halkının belirli bir gündelik döngü içinde sıkılıp kalmışlığı ve trajik çıkışsızlığı Colm, Padraic ve Dominik karakterleri üzerinden anlaşılabilir.

Karakterler belirli bir gündelik işler rutinine sıkışıp kaldığı gibi bu sıkışmışlıktan kaynaklı olduğu düşünülen bir şiddet sarmalına girmiştir. Filmin en başından itibaren üst açıyla görülen kasaba merkezindeki Meryem Ana heykeli ve neredeyse her planda dinî sembol olarak görülen haç düşünüldüğünde burada peder karakteri nezdinde kilisenin tutumuna yönelik eleştirel bir tavır olduğu söylenebilir. Yine devleti temsil ettiğini varsayabileceğimiz tek yetkili olarak Polis Kearney'nin de benzer bir umursamaz tutumla aynı şiddet sarmalının içinde kasaba halkına ve kendi oğluna gerçekleştirdiği şiddet ve istismar nedeniyle mevcut düzenin parçası olduğu görülebilir. Geleneksel tragedyada tanrıların düzenine karşı 'kibir' suçunu işleyerek felakete sürüklenen trajik kahramanın aksine, bu filmde yer alan karakterlerin yaşadığı trajik durum savaşın gölgesindeki Inisherin'de devlet ve din görevlilerin de içinde yer aldığı şiddet ve istismar döngüsünden çıkamamalarıdır.

Inisherin'deki mevcut çarpık düzenden iş başvurusunun kabul edilmesiyle ana karaya taşınarak çıkış yapabilen tek karakter Siobhan'dır. Kitap okuyan, sağ duyulu, öz-farkındalığı olan biri olarak Siobhan kendisi için iyi olabilecek bir çıkış yolu bulabilirken kardeşi Padraic için bu geçerli değildir. Padraic, Siobhan'ın aksine en yakın arkadaşı Colm ile her gün gittikleri pub'da 'güzel, sıradan bir sohbet' etmekle ve hayvanları ile yaşamından memnundur. Ne kardeşinin 'sıkıcı' yaşamından usandığının ve kendini yalnız hissettiğinin farkındadır ne de en yakın arkadaşı Colm'un arkasında bir şey bırakmadan öleceği kaygısının onu soktuğu derin umutsuzluğun farkındadır. Colm'un bu sebeple onunla görüşmek istemediği andan itibaren Padraic arka arkaya trajik hatalar yaparak en sonunda Colm'u eviyle birlikte yakmak isteyeceği anlamsız bir şiddetin tarafı olur. Benzer anlamsız şiddetin diğer tarafı olan Colm ise, derin umutsuzluğunun yarattığı kontrolsüz öfkeyi yönlendirecek gerçek faili fark edemeyip çözümü en büyük tutkusu olan müzik yaptığı kemanını çaldığı parmaklarını keserek kendi bedenine zarar verir.

Ancak söz konusu karakterler kendilerinden eksilen parçalara, ölen hayvanlarına, terk edilmiş ve yalnızlıklarına rağmen filmin sonunda Padraic'in ima ettiği gibi bitmeyecek bir şiddet sarmalının içinde yaşamlarına devam ederler. Yalnızca Dominik karakteri, tutunacak hiçbir şey bulamamanın umutsuzluğuyla, tüm hayallerinin suya düştüğünü söyleyerek trajik bir şekilde yaşamına son verir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Arcı, O. (2009). *Muğlaklık ve tragedya* (Tez No. 262613) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Aristoteles. (2020). *Poetika – Şiir sanatı üzerine* (A. Çokona & Ö. Aygün, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Black, J. (2017). *Kısa Avrupa tarihi*. (E. Duru, Çev.). Say Yayınları.
- Burckhardt, J. (2020). *Yunan kültürü tarihi* (N. Nirven, Çev.). Pinhan Yayınları.
- Büte, E. B. (2023, 12 Mart). The Banshees of Inisherin: Yüzeydeki çatlaklar, arasından sızanlar [Web log post]. <https://altyazi.net/yazilar/elestiriler/the-banshees-of-inisherin>
- Çıvgın, A. G., & Öztürk, Ü. (2022). Sanatçının yaratımından açılan farklı sahneler: Aristoteles'ten Platon'a "tragedya" ekseninde bir geri dönüş. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 1(1), 14-32. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kilikya/issue/69763/1111752>
- Eagleton, T. (2021). *Trajedî* (C. Alpan, Çev.). Tellekt Yayınları.
- Erdoğan, E., & Uyan-Semerci, P. (2023). *Toplumsal araştırma yöntemleri için bir rehber: Gereklilikler, sınırlılıklar ve incelikler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fry, S. (2023). *Mitos- Yunan mitleri I* (C. Başaçek, Çev.). Alfa Yayınları.
- Kearney, H. (2015). *Britanya adaları tarihi* (Ö. U. Hoşafçı, Çev.). İnkılap Yayınları.
- McDonagh, M. (Yönetmen). (2022). *The Banshees of Inisherin* [Film]. Blueprint Pictures, Film4 Productions, TSG Entertainment.
- Nietzsche, F. (2019). *Tragedyanın doğuşu* (M. Tüzel, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nutku, Ö. (1990). *Dram sanatı (Tiyatroya Giriş)*. Kabalıcı Yayınevi.
- Öyken, E. (2008, Bahar). Marysas'la ilgisi var mı? *Cogito*, 54, 189-203.
- Poole, A. (2013). *Trajedî* (H. Gür, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.
- Schopenhauer, A. (2009). *İsteme ve tasarım olarak dünya* (L. Özşar, Çev.). Biblos Kitapevi.
- Steiner, G. (2011). *Tragedyanın ölümü* (B. İ. Dinçel, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şener, S. (2016). *Yaşamın kırılma noktasında dram sanatı*. Dost Kitabevi Yayınları.
- TIFF Originals. (2022, 13 Eylül). The Banshees of Inisherin Q&A with Martin McDonagh | TIFF [Video]. YouTube. https://youtu.be/j5_Otzip-u1E
- Williams, T. (2018). *Modern trajedi* (B. Özkul, Çev.). İletişim Yayınları.